

HET GENTS KERKEPAD (Vervolg)

SINT-NIKLAASKERK - Korenmarkt

De Sint-Niklaaskerk is waarschijnlijk de oudste parochiekerk van Gent. Oorspronkelijk stond hier een kapel die afhing van de Sint-Janskerk. Volgens sommige auteurs werd de kerk gebouwd in 912 - het jaar waarin Lambert, bisschop van Doornik, ze wijdde. Anderen menen dan weer dat ze dateert uit 1091. Toen werd de Sint-Niklaasparochie opgericht en bouwde men een grotere kerk. Vast staat in ieder geval dat Sint-Niklaas reeds parochiekerk was in het midden van de 12de eeuw. Paus Alexander III vermeldde ze aldus in een brief aan de pastoors van Sint-Niklaas, Sint-Jan en Sint-Jacobs. Hierin beveelt hij hen de twee derden van de offeranden, opgehaald in hun kerk, af te staan aan de abt van Sint-Pieters. De kerk stond trouwens onder het patronaatschap van de Sint-Pietersabdij en was bovendien een succursale van de Sint-Janskerk. Het patronaatschap van de Sint-Pietersabdij bracht met zich mee dat de pastoor van Sint-Niklaas op de dag van de uitgang van de H. Sacramentsprocessie en op de kruisdagen de abt van Sint-Pieters moest afhalen en hem begeleiden naar de Sint-Janskerk.

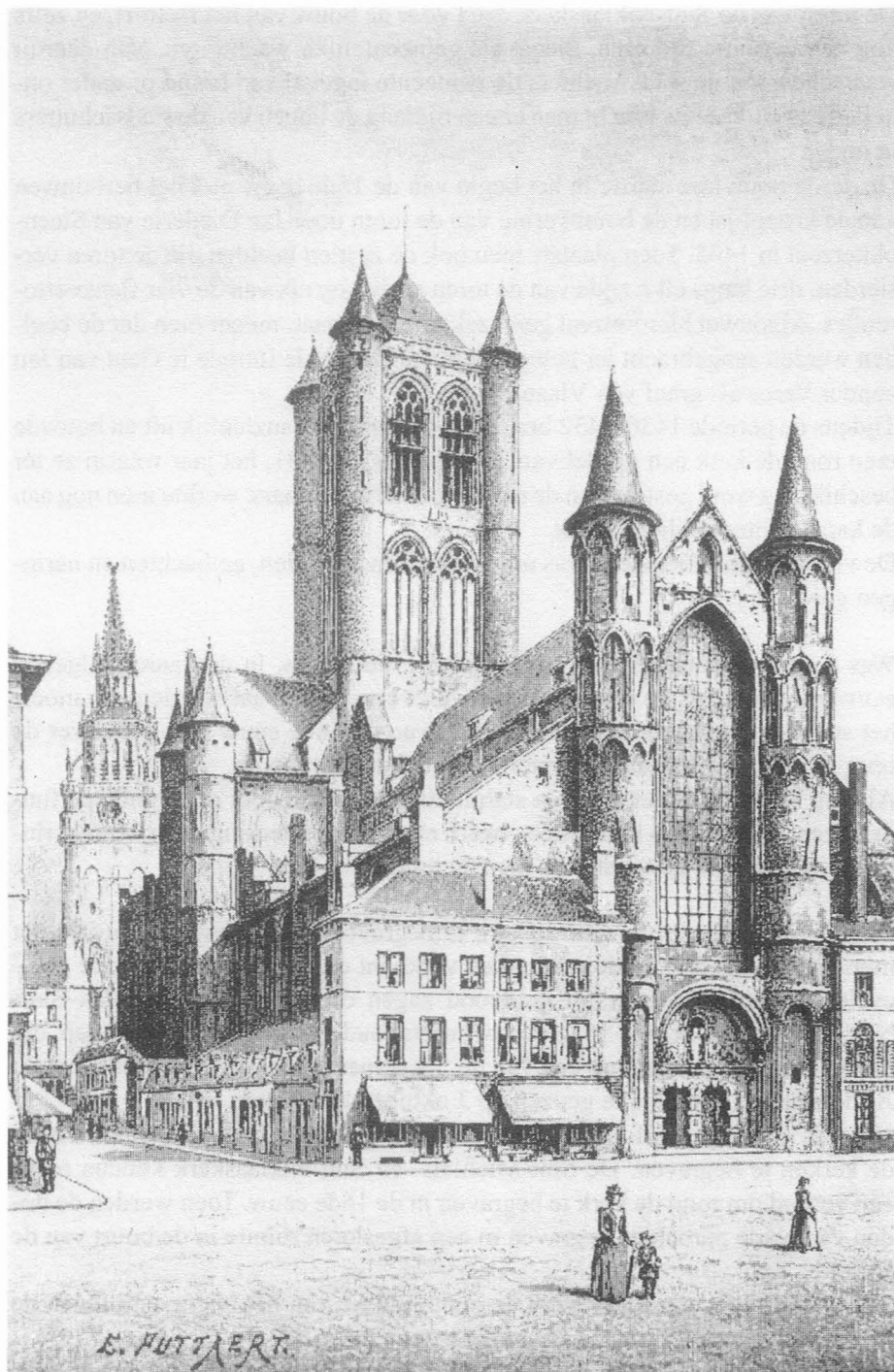
Dat men Sint-Niklaas, patroon van de handelaars en de schippers, tot patroonheilige van deze kerk verkoos is helemaal niet verwonderlijk. De kerk stond namelijk midden in het handelscentrum van de Gentse portus en bovendien in de nabijheid van de Leie waar zich de eerste haven van de stad ontwikkelde.

De geschiedenis van de Sint-Niklaaskerk is als het ware een aaneenrijging van rampen en problemen met de stabiliteit van het gebouw.

Bij een grote stadsbrand op 4 mei 1120 brandde de kerk volledig af. Andere branden in 1409 en 1436 waren daarentegen minder erg.

De huidige kerk, in Scheldegotiek, kwam tot stand in drie bouwfases. De eerste bouwcampagne ving aan in het eerste kwart van de 13de eeuw met de sloop van de Romaanse benedenkerk gevolgd door de bouw van drie travéeën van het driebeukig schip. Ondertussen gingen de erediensden door in de rest van de oude Romaanse kerk.

Tijdens de tweede bouwcampagne, begonnen in het tweede en derde kwart van de 13de eeuw, kwamen de aansluitende traveeën, het transept, de vieringstoren en een koor van drie traveeën aan de beurt. De voltooiing vond plaats in het begin van de 14de eeuw. In die vorm werd ze de kerk van de patriciërs genoemd. Van deze laatsten ontving de armendis van de parochie reeds in de 13de eeuw een aantal schenkingen.

De Sint-Niklaaskerk (weleer).

De toren van de Sint-Niklaaskerk deed vóór de bouw van het Belfort, en zelfs nog een geruime tijd erna, dienst als gemeentelijke wachttorenen. Van daaruit waarschuwden de stadswachters de gemeente ingeval van brand of ander onheil. In de 14de eeuw bracht men er een tijdlang de bogen van de stadsschutters in onder.

De derde bouwfase startte in het begin van de 15de eeuw met het herbouwen van de kroonlijst en de borstwering van de toren door Jan Diederic van Steenokkerzeel in 1405. Toen plaatste men ook de zestien beelden die de toren versierden, drie langs elke zijde van de toren en één op elk van de vier flankeertorentjes. Alhoewel hieromtrent geen zekerheid bestaat, meent men dat de beelden werden aangebracht ter gelegenheid van de Blijde Intrede te Gent van Jan zonder Vrees als graaf van Vlaanderen.

Tijdens de periode 1430-1432 breidde men het koor aanzienlijk uit en bouwde men rond de kerk een gordel van 25 kapellen. In 1431, het jaar waarin ze ter beschikking werd gesteld van de nering van de metselaars, werkte men nog aan de kapel achter het hoogaltaar.

De vroegere patriciërskerk was nu de kerk van de gilden, ambachten en neringen geworden.

Was de bouw van de kerk voltooid in de 15de eeuw, in de daaropvolgende eeuw zouden reeds de eerste tekenen van verval zichtbaar worden. Zo moest het stadsbestuur reeds in de eerste helft van de 16de eeuw met geld over de brug komen om een aantal herstellingen te laten uitvoeren.

Al vlug kreeg men met de toren stabiliteitsproblemen door de te ondiepe funderingen. Spanningen in het metselwerk maakten versterkingen en verankerinnen noodzakelijk. zo versterkte men de toren in 1513.

De gewoonte om vroeger in de kerk te begraven, had soms voor gevolg dat men uit plaatsgebrek oude grafzerken verkocht en ze alzo als het ware gerecycleerd werden. Eerder uit geldnood zagen de kerkbestuurders van Sint-Niklaas zich verplicht in 1548 een twintigtal oude grafzerken te verkopen, die dan gebruikt werden in het bed van de Sassevaart onder de brug van Rieme.

Al de anderen voerden de geuzen op 3 oktober 1580 weg.

Het was keizer Jozef II die in 1784 verbood nog langer in de steden in en rond de kerken te begraven. De Sint-Michiels- en Sint-Niklaaskerk kenden reeds een verbod om rond de kerk te begraven in de 16de eeuw. Toen werden de doden van beide parochies begraven in een afgesloten ruimte in de buurt van de Bijloke.

Na de godsdienstoorlogen werd de oude traditie van het begraven binnen de kerk terug hervat tot aan de afschaffing door Jozef II.

Bij de vernieuwing van de vloer in 1843-1844 werden nog 75 grafzerken weggevoerd.

een zware storm op 11 januari 1551 stortte één van de hoektorentjes van de voorgevel neer.

Hadden de beeldstormers in 1566 lelijk huis gehouden onder de kunstschaten in de kerk, dan werd tijdens de Calvinistische Republiek in 1578 het gebouw zelf sterk beschadigd. Zo maakte men een doorgang door het oosteinde van de kerk tussen de Leeuw-ten-Putte (nu Gouden Leeuwplein) en de Cataloniëstraat. Dieven steelden zelfs het lood van de daken. Het verval had een dergelijke vorm aangenomen dat het stadsmagistraat in 1579 de toelating gaf de kerk te slopen, plan dat echter niet uitgevoerd werd.

Na de val van de geuzen en de herovering van de stad door de hertog van Parma in 1584 schonk het stadsbestuur 160 pond voor het herstellen van de grote en de vier kleine torens. De stadsrekeningen van 1589-1590 vermelden tevens de uitgave van een aanzienlijk bedrag "tot reparatiën van de vouten van de zelve keercke, deur tindrincken van den water, mits dat die gheduerende de troubelen langhen tijd ontdect zijn gheweest, teenemale inghevallen zouden hebben".

In de loop van de 17de eeuw stond de kerk er weer bouwvallig bij en was er niet minder dan 16.000 gulden nodig voor de herstelling.

Herstellingen aan de toren drongen zich andermaals op in 1608 en 1609. De vroegere spitse torennaald brandde, na een blikseminslag in 1624, volledig af.

Doordat de benedenkerk heel wat last had van steigend grondwater, waardoor heel wat kerkmeubelen begonnen te rotten, hoogde men in 1662 de vloer op. Ter ondersteuning van de 17de eeuwse restauratiewerken besliste het stadsbestuur op 9 maart 1664 een 20ste penning af te staan van de stedelijke inkomsten. Een koninklijk decreet bekrachtigde deze beslissing op 28 maart van datzelfde jaar.

Tijdens zijn pastoraat liet de Ierse banneling Rogier Nottingham (1656-1691) het kerkmeubilair vernieuwen en talrijke verbouwingen uitvoeren. Zo werd het westportaal in 1681-1684 aangepast aan de barokstijl.

Tijdens een echt "Bamisweer" scheurde op 1 oktober 1673 de toren open en een deel van de spits waaide af. Daardoor werden een aantal van de omheen de kerk gebouwde huisjes beschadigd. De toren zelf dreigde in te storten en na raadpleging van 's konings bouwmeester P. Maerx uit Brussel werd, uit veiligheidsoverwegingen, de naald afgebroken en niet meer opgebouwd.

In 1709 werd de toren nog maar eens door brand aangetast.

Nadat David 't Kint de zijportalen in 1772 reeds wijzigde, werd tijdens de regering van keizerin Maria-Theresia in 1776 een wedstrijd uitgeschreven om de voorgevel te wijzigen door het aanbrengen van versieringen van de Dorische

orde. De geplande wijzigingen gingen echter niet door.

Tussen 1774 en 1778 waren er plannen om de erediensden over te brengen naar de Jezuïetenkerk in de Volderstraat.

In 1778 bedreigde een nieuw gevaar de kerk. Men wou er namelijk een overdekte lijnwaadmarkt van maken, in vervanging van de lijnwaadmarkt die sinds mensenheugenis nabij de Sint-Jacobskerk werd gehouden, alsook een handelsbeurs. De magistraat van Gent, terzake door keizerin Maria-Theresia om advies gevraagd, reageerde ongunstig. Volgens de mening van de stadsbestuurders was de kerk te ver van een waterweg afgelegen. Ze stelden dat de Coupure een geschikter plaats was om een entrepot te bouwen. Ook de Kamer van Koophandel was tegen omdat, naar hun zeggen, het veel te donker was in de kerk en ze het Pakhuis op de Korenmarkt een veel geschikter plaats vonden. Het plan werd bijgevolg afgevoerd.

Rond een aantal Gentse historische gebouwen waren in de loop der tijden heel wat parasitaire woningies opgetrokken. Een dergelijk fenomeen deed zich ook voor rond de Sint-Niklaaskerk vanaf de 18de eeuw. De nu nog bewaarde huisjes langs de kant van Klein Turkije dateren uit 1789.

De aangebouwde huisjes droegen echter zeker niet bij tot de stabiliteit van de kerk. Om meer plaatsen vrij te krijgen in de huisjes hadden sommigen er niet beter op gevonden een aantal steunberen onderaan af te breken. Andere steunberen waren dan weer als schouw voor de huisjes omgetoverd. Men ging zelfs zo ver enkele grafkelders in de kerk de functie van beerput mee te geven.

De Franse bezetting op het einde van de 18de eeuw eiste ook haar tol. Zo werd in 1794 de kerk gebrandschat voor 30.000 pond. Om aan de eisen van de bezetter te kunnen voldoen, moest men heel wat zilverwerk versmelten.

Drie jaar later, meer bepaald op 21 december 1797, werd het kruis van de toren gehaald en vervangen door Franse zinnebeelden.

Met de bedoeling de bezetter te vlug af te zijn verkocht pastoor Marten de Bast op 13 oktober 1798 de klokken aan oudkleerkoper Palinck op de Vrijdagsmarkt. Hij bracht ze naar zijn magazijn in het Ingelandgat, verstopte ze onder de grond en plaveide de plaats met kasseien. Drie dagen later werd de toren verzegeld. Maar de Fransen gaven niet op. Door verklikking konden ze de schuilplaats achterhalen en op 2 maart 1799 boden ze zich in het Ingelandgat aan. Ze vonden de klokken en namen ze mee.

Pastoor De Bast legde slechts gedeeltelijk de eed van "trouw aan de Republiek en haat aan het koningdom" af. Alhoewel hij op 11 november 1797 trouw beloofde aan de Constitutie werd hij toch uit de pastorie gezet en zag hij zich verplicht onder te duiken. Daar hij door het Directorium tot deportatie veroordeeld was, gingen de Fransen op 1 januari 1798 nog naar hem op zoek. De Bast kon echter tijdig ontkomen, waarna de plaatselijke krijgscCommandant de pastorie in beslag nam.

Op 14 januari 1800 werd de kerk heropend en plaatste men op 6 juli 1803 het kruis terug op de toren.

Bij een eerste proefneming met een daguerreotypie, in oktober 1839, fotograferden Bragga en Pelizzaro de Sint-Niklaaskerk. Een mijlpaal in de geschiedenis van de fotografie.

De restauratie van de Sint-Niklaaskerk heeft een al bijna even lange lijdensweg moeten afleggen dan de kerk zelf.

Jules De Saint-Genois en Auguste van Lokeren maakten in 1840, op vraag van de Stedelijke Commissie voor Monumenten en Stadsgezichten, een rapport op over de toestand van het gebouw. Het werd echter nooit ingediend.

Aan de hand van een verslag opgemaakt door Ph. Kervyn de Volkaersbeke ontleedde de gemeenteraad in 1852 de situatie. De plannen raakten echter verzeild in de administratieve doolhof.

Na een dispuut dat vier jaar in beslag nam en waaraan de lokale pers regelmatig aandacht besteedde, naast herhaalde tussenkomsten in de gemeenteraad, werd het openbaar toilet aan de kerk weggebroken.

Omstreeks de eeuwwisseling maakte August van Assche plannen die er moesten toe leiden de kerk in haar oorspronkelijke gotische stijl te herstellen. Daarbij zouden de stenen gewelven vervangen worden door een houten betimmering en het 17de eeuws portaal vervangen door een vroeggotisch.

Begin van deze eeuw begon men met de afbraak van de huizen die aan de west- en zuidkant aanleunden. De huisjes aan de noordzijde bleven staan op verzoek van Armand Heins.

In tegenstelling met de plannen van van Assche voor een z.g. harde restauratie, pleitte architect Geirnaert daarentegen voor een z.g. zachte restauratie waarbij zoveel als mogelijk de diverse bouwstijlen zouden behouden blijven.

De eigenlijke restauratiewerken startten in 1913 met het vernieuwen van de onderste geledingen van de traptorentjes aan de westkant. Door het uitbreken van de eerste wereldoorlog moest men al vlug de plannen weer opbergen.

Op 23 december 1936 ging men over tot de klassering van de kerk als monument.

De v.z.w. "De vrienden van de Sint-Niklaaskerk" zag haar levenslicht in 1936. Deze vereniging stelde zich tot doel de restauratie van de kerk te bevorderen. De werken aan de westgevel, onderbroken in 1914, werden in 1938 hervat en voltooid in 1946.

In 1953 volgde architect Adriën Bressers zijn inmiddels overleden collega Janssens op.

De laatste en meest uitgebreide restauratiecampagne werd ingezet met een grondig archeologisch onderzoek, aangevangen in 1960, door Prof. dr. Firmin De Smidt.

Tijdens de eerste fase, tussen 1960 en 1967, versterkte en knapte men de vie-

ringstoren op. Vermeldenswaardig is dat men voor de toren een bijzondere verstevigingstechniek toepaste. Hierbij werkte men in de toren vijf onderling verbonden ringbanden van spanbeton op verschillende hoogten in. Bij de tweede fase, van 1967 tot 1972, kwamen de transepten aan de beurt. De subsidies voor de restauratie van het koor werden goedgekeurd in 1975 en luiden de derde fase in.

Op 26 april 1992 kon in het oostelijk deel van de kerk voor het eerst, en dit sedert augustus 1961, een eredienst opgedragen worden door Mgr. Luysterman.

HET INTERIEUR

Daar het zich laat voorzien dat het einde van de aan de gang zijnde restauratiewerken nog niet voor de onmiddellijke toekomst is, kunnen we niet al te veel in detail treden wat betreft de kunstschaten van de Sint-Niklaaskerk. Voor de duur van de werken vonden ze een veilig onderkomen.

Schilderijen.

Schilderijen die tot het patrimonium van de kerk behoren zijn:

"Sint-Jan in d'Olie" uit de tweede helft van de 16de eeuw, toegeschreven aan Pourbus de oude.

"H. Hieronymus", omstreeks 1619-1621, door Jan Janssens.

"Sint-Michiel verslaat de opstandige engelen" uit 1628-1629, uitgevoerd in opdracht van de Schermersgilde en "De aanstelling van Sint-Niklaas als bisschop van Myra" uit 1630-1632, geplaatst op het hoofdaltaar, door Niklaas de Liemacker.

"De bewening van Christus" uit 1647-1648 en "De graflegging van Christus" uit 1651, door Antoon van den Heuvel.

"Christus in de schoot van zijn moeder" uit de 17de eeuw, toegeschreven aan Erasmus Quellin I.

"De H. Amandus doopt Sigisbert, zoon van Dagobert", omstreeks 1674-1680 en "De goede herder", vierde kwart van de 17de eeuw, beiden toegeschreven aan Jan van Cleef.

"De aanbidding der koningen" uit de tweede helft van de 17de eeuw en "De H. Agatha" eveneens uit de tweede helft van de 17de eeuw, beiden toegeschreven aan J.A. Mariënhof.

"De H. Drievuldigheid" en "O.L.Vrouw met het kind Jezus door de heiligen vereerd", beiden uit de tweede helft van de 17de eeuw en toegeschreven aan Gillis Le Plat.

"De toediening der laatste sacramenten" uit 1738 en "Job bespot door zijn vrouw" uit de 18de eeuw, beiden van Philippus Carolus Marisael.

"Het laatste avondmaal" uit 1766, door Frans Pilzen.

"De H. Antonius predikt tijdens een onweer" uit 1809, door Antoine Ignace Steyaert.

"De kruisafneming" uit 1832, door Joseph De Cauwer.

"De strijdende kerk bidt voor de lijdende kerk" uit 1842, door Joseph Geirnaert.

Een "Madonna", omstreeks 1826-1828, door Jean Baptiste Louis Maes-Cani-ni.

Een "Sint-Niklaas" uit 1829, door Felix Devigne.

Het Minjau-epitaaf.

Eén van de eerste kunstwerken die terug een plaatsje kregen in de deels heropende kerk, is het z.g. Minjau-epitaaf. Het is een schilderij op hout uit de 16de eeuw. Het werkje is interessant, niet zozeer voor de kunstwaarde, maar vooral voor het bijzonder verhaal dat eraan verbonden is.

Centraal staat "Christus aan het kruis" afgebeeld. Rechts daarvan: Amelberga sLangen met haar tien dochters, onder bescherming van haar patrones St. Amelberga. Links: Olivier van Minjau met zijn eenentwintig zonen, onder bescherming van zijn patroon St. Olivier. Onderaan staat volgende tekst: "Hier licht begraven Olivier van Minjau ende Amelberghe sLangen/syn wettelick wyf was/ende hadden te samen eenendertich kinderen/met eensmaels thien dochters ende de rest zonen/twelck altzamen ghestorven zijn vader/moeder ende kinderen in ougsti 1526".

De legende vertelt dat Olivier van Minjau, samen met zijn eenentwintig zonen, deel uitmaakte van de optocht die gehouden werd ter gelegenheid van de Blijde Intrede te Gent van keizer Karel als graaf van Vlaanderen op 24 februari 1526. De keizer, ontroerd door het indrukwekkend optreden van van Minjau aan het hoofd van zijn geuniformeerde zonen, kende hem een rente toe. Het staats-hoofd was vooral getroffen door het feit dat van Minjau als eenvoudig ambachtsman een degelijke opvoeding had kunnen geven aan zo'n talrijk gezin. Amper zes maanden later, in augustus 1526, zag het echtpaar al hun kinderen sterven aan de gevreesde "zweetziekte". Nog voor het einde van dezelfde maand overleden ook beide ouders. Allen werden begraven op het kerkhof van Sint-Niklaas.

Uit later onderzoek bleek dat het verhaal niet helemaal klopte. Zo is namelijk bekend dat Karel V zijn Blijde Intrede als graaf van Vlaanderen te Gent deed in 1515, dus elf jaar vroeger dan hetgene de legende suggereert. De keizer verbleef trouwens in januari 1526 nog in Spanje. Men vermoedt dat van Minjau, samen met enkele van zijn kinderen, in 1436 stierf tijdens de pestepidemie te Gent. De zogenaamde "zweetziekte", een soort van besmettelijke koorts, deed daartegenover pas haar intrede in de Nederlanden in 1529.

Het Minjau-epitaaf.

Het orgel.

De kerk bezat reeds een orgel vóór 1445. Het oudst bekende orgel was datgene gebouwd door Hendrik van Zachmoortere in 1547. Het werd in 1605 vervangen door een nieuw waarvoor het stadsbestuur een hulpgeld ter beschikking stelde van 53 pond, 6 schellingen en 8 groten. Niklaas Bauwens uit Aat was de

bouwer ervan en men plaatste het tussen het doksaal en de noordelijke transeptarm.

In 1630 bouwde men een nieuw portaal. Daarop werd een nieuw orgel geplaatst waarvoor Niklaas Langhe voor het instrument, Philips Wauters voor de orgelkast en Antoon Sauvage II voor de vier engelen tekenden.

In 1840 plaatste men een nieuw orgel op het oksaal tegen de westgevel. Reeds in 1856 werd het vervangen door het huidig orgel, vervaardigd in de werkhuizen van Aristide Cavaille-Coll te Parijs. Voor de neo-gotische orgelkast, uitgevoerd door de beeldhouwers F. Delanier en P. Baert, tekende Jacques Van Hoecke het plan. Op 14 maart 1856 speelde Lefébure-Wely het orgel in.

De klokken.

Vóór de bouw van het Belfort hingen de stadsklokken, zoals de werk- en slaapklokken, in de Sint-Niklaastoren. Daarnaast waren er een vijftal kerkklokken waaronder de bruilofts- of bruidsklok, die enkel luidde op de 36 zondagen waarop kon getrouwd worden en de "guldeklocke", eigendom van het O.L. Vrouwgilde, die luidde bij begrafenissen.

Reeds in 1321-1322 vinden we vermeldingen nopens de werk- en slaapklokken - beide zijn stadsklokken, en in 1358-1359 van de bruidsklokken.

In 1401 waren er twee werkklokken wiens naam respectievelijk de "Glorieuse" en de "Maria" was. In datzelfde jaar goot Daneel de Leenknecht een derde klok.

Van een gildeklok is er sprake in 1425 en van een "dachclocke", een "bruitclocke", een "hauweetclocke" en een "wercclocke" in 1429.

In 1449-1500 werden twee nieuwe klokken aangekocht en in 1502 een nieuwe gegoten door Symoen Waghevens uit Mechelen.

De Kouter is getuige van een bijzonder schouwspel in 1548 als aldaar een nieuwe klok voor de Sint-Niklaaskerk wordt gegoten.

Tijdens de godsdienstoorlogen verkochten de geuzen alle klokken of smolten ze om tot geschut.

In 1584 is er slechts een klein klokje in de toren aanwezig.

Nadat het kerkbestuur in 1598-1600 een nieuwe klok aankocht bij Cornelius Janssens uit Antwerpen lieten ze het kleine klokje bij dezelfde klokkengieter in 1607 hergieten.

In 1627 goot Gregoor van Halle, afkomstig uit Saksen, een 5.426 pond zware klok.

De abt van Sint-Pieters wijdde op 25 juli 1658 een nieuw klokkestel bestaande uit drie bedewekkers en gegoten door de befaamde klokkengieter Pieter Hemony van Zutphen. Zij kregen de naam: Niklaas, Maria en Anna. In 1670 kregen ze het gezelschap van een nieuwe klok, de Pharailde.

Zoals we reeds weten gingen alle klokken tijdens de Franse bezetting verloren.

Begin van de 19de eeuw bracht men de klokken van de Jezuïetenkerk over naar de toren van Sint-Niklaas. Zij dragen de naam: Livinus, Ignatius en Maria en zijn in 1764 te Brugge gegoten door George Dumerry. Tijdens de tweede wereldoorlog verhuisde de "Ignatius" tijdelijk naar de kerk van Waterland-Oudemans en de "Maria" naar Evergem-Doornzele. Deze drie klokken behoren nu tot het patrimonium van de kerk.

De broederschappen.

In de loop van haar bestaan bood de Sint-Niklaaskerk onderdak aan heel wat broederschappen. Van de voornaamste geven we hier een kort overzicht.

De broederschap van Sint-Anna werd in het leven geroepen door bisschop Balderik, met de goedkeuring van paus Paschalis II. Het is waarschijnlijk de oudste broederschap van Gent. Tijdens de beeldenstorm verstopte men de relikwieën van Sint-Anna in de muur van de kapel. Daar bleven ze achttien jaar verborgen tot aan de val van de geuzen. De oudste statuten dateren van 22 november 1445, bijgewerkt op 3 augustus 1470.

De broederschap van O.L.Vrouw op de Rade werd voor het eerst vermeld in een oorkonde uit 1336. De oudst bekende statuten dateren uit de 14de eeuw.

Het poortersgilde was reeds bekend in de 15de eeuw maar is mogelijks nog ouder.

De broederschap van Sint-Margaretha klimt op tot de 14de eeuw en verenigde de beiaardiers en klokkeluiders van gans de stad. Ze werd gesticht naar aanleiding van een dramatische gebeurtenis. De klokkeluiders waren verplicht op post te zijn wanneer er boven de stad een onweer uitbrak. De bedoeling hiervan was dat zij de gemeente waarschuwdren ingeval de bliksem ergens insloeg en brand veroorzaakte. Tijdens een vreselijke storm, de datum is ons niet bekend, werden twee klokkeluiders van Sint-Niklaas doodgebliksemd en een derde gewond. Uit schrik voor herhaling richtte men de broederschap op en stelde haar onder bescherming van Sint-Margaretha. De statuten dateren uit 1473.

De broederschap van de H.H. Antonius en Rochus kwam tot stand in 1488. Zij noemden zichzelf de "maerscalcken ende verbidderes der ontziennelijken plagen ende ziekte van den pestilentie ter tijt van nu grotelicx regnerende binnen de voorseyde stede". De statuten werden goedgekeurd op 13 oktober 1489.

De broederschap van de H.H. Petrus en Paulus. Hiervan konden alle Gentse poorters lid worden die tijdens hun leven op bedevaart naar Rome waren geweest.

De broederschap van Sint-Job en Sint-Godemaar werd erkend op 11 mei 1528.

De broederschap van de Naam Jezus was een vereniging die bestond uit vrije arbeiders of "zakkendragers ten aarde". Ze bestond uit maximaal "24 jonkmans" die men ook soms de "Kamergezellen" noemde. De broederschap gebruikte in 1537 de Sint-Pharahildekapel. De statuten dateren van 8 september 1675. Bij octrooi van 30 april 1568, verleend door de schepenen van de Keure, verkregen ze de toelating om "vuilnis te rapen op de Korenmarkt, Hooiaard en op de Korenlei tot aan het Korenmetershuis."

De broederschap van de H. Drievuldigheid werd gesticht in 1448 door de gezellen van de rederijderskamer De Fontein.

De broederschap van de H. Barbara, gesticht in 1456 door Saladijn de Kuuts samen met vijftien andere parochianen, mocht nooit meer dan vijftientig leden tellen.

De broederschap van Sint-Marten is bekend sedert 1550.

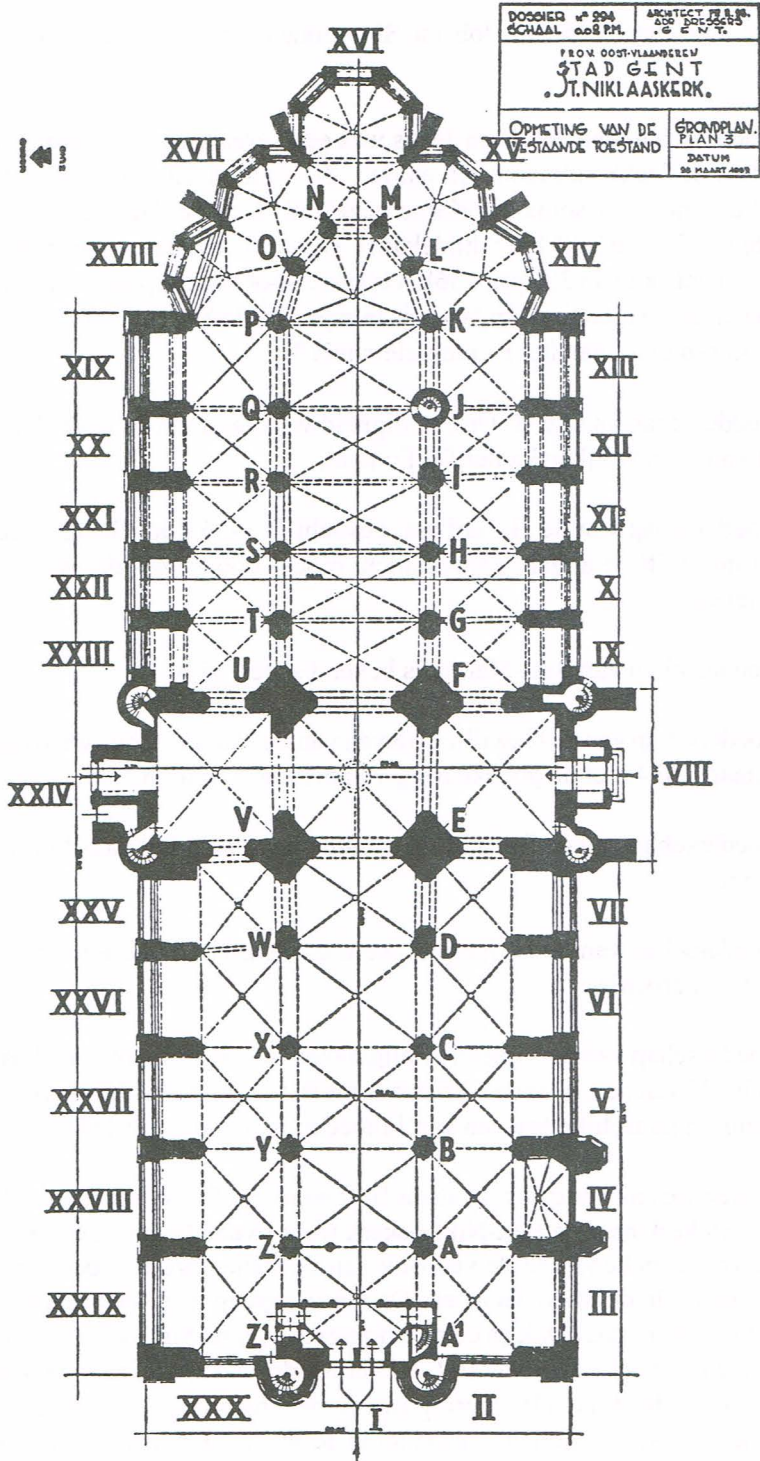
De broederschap van de Gewillige Slaven van de Moeder Gods werd opgericht op 8 maart 1634 met de goedkeuring van bisschop Antoon Triest.

De broederschap van de Berechting stichtte men onder het pausdom van Clemens XI.

De broederschap van de H. Barbara werd gesticht in 1678 door vrouwen van adel uit de parochie.

De broederschap van de Lijdende Zaligmaker van Gembloers vond haar naam bij het beeld van de Lijdende Christus dat men te Gembloers bewaart. Zij werd ingesteld bij pauselijke brieven van Innocentius XI op 9 juli 1689.

Vermelden we ten slotte nog dat in de 16de eeuw het Sint-Veerlekapittel van de Sint-Veerlekerk naar de Sint-Niklaaskerk werd overgebracht. De Sint-Veerlecultus, vooral bekend van de verering van de stenen broden, beoefende men zeer levendig in de middeleeuwen. De viering greep ieder jaar plaats op 4 januari, Sint-Veerledag. Ook na de overbrenging naar de Sint-Niklaaskerk kende de viering nog heel wat bijval. In 1784 verhuisde het kapittel naar de Jezuïetenkerk in de Volderstraat. De verering van de stenen broden bleef echter nog verder in de Sint-Niklaaskerk doorgaan tot in de dertiger jaren van deze eeuw toen ze werd stopgezet wegens het vermeend heidens karakter.

Plattegrond, volgens opmetingen Arch. A. Bressers.

De kapellen.

- I. Westportaal.
- II. Misschien de plaats van de *armendis*, aangezien ter rechterhand bij het binnenkomen de Zeven Werken van Barmhartigheid waren voorgesteld.
- III. Kapel van de *H. Eligius*, thans bergplaats.
- IV. Kapel van *Sint-Michiel*, kapel van het schermergilde, ook wel "Duuvelskapel" genoemd naar het altaarschilderij.
- V. In 1673 kapel van *Sint-Bartholomeus*, kapel van de korenmeters; sedert 1821 doopkapel.
- VI. In 1673 kapel van *Sint-Niklaas*, kapel van de Meerseniërs, van de oude-kleerkopers, sedert de XIXde eeuw Sint-Jozefskapel.
- VII. In 1673 kapel van de *HH. Petrus en Paulus*, kapel der Cavalotters; sedert de XIXde eeuw O. L. Vrouwkapel.
- VIII. Zuidelijke transeptarm. In 1658 kapel van de *H. Drievuldigheid*, wellicht reeds in 1673 *H. Kruiskapel*.
- IX. In 1673 kapel van *Sint-Victor*; reeds in 1687 van de heilige man *Job*; circa 1822 van O. L. Vrouw van Goede Raad.
- X. In 1673 kapel van *HH. Cosmas en Damianus*, kapel van de barbiers en chirurgijns.
- XI. In 1673 kapel van de *H. Joannes Evangelist*; in 1839 van O. L. Vrouw ter Engelen; sedertdien (vermoedelijk sinds 1842) kapel van de Gelovige Zielen.
- XII. Kapel van *Sint-Jan in d'olie*; in 1673 van de *H. Drievuldigheid*. Kapel van de Souvereine Kamer van Rhetorica de "Fonteyne".
- XVI. Kapel van de metselaars (1432), van O. L. Vrouw op de Rade of te *Radiën* (XVIde e.) of van O. L. Vrouw der gewillige slaven (XVIIde e.); sedert midden XIXde eeuw, ten onrechte soms H. Sacramentskapel genoemd. De eigenlijke sacramentskapel is de ruimte tussen het hoofdaltaar en de oostelijke peilers L.M.N.O. van het koor.
- XXVIII. Sedert 1907 toegang tot de sacristie.
- XIX. Kapel van de *H. Maria Magdalena* (misschien voorheen H. Margareta. Kapel van de kruideniers, kaaskopers en keersgieters (sedert 1711?); sedert 1809 kapel van Sint-Amandus.
- XX. Kapel van de *H. Agatha* of van de *HH. Driekoningen* (1673).
- XXI. Kapel van O. L. Vrouw van *Smarten* (1673) of van de *Nood Gods*.
- XXII. Kapel van de *HH. Barbara en Katharina* (1673), thans doorgaans van de H. Barbara.
- XXIII. In 1658 kapel van de *Naam Jezus*, sinds 1673 van *Sinte-Veerle*.
- XXIV. Noordelijke transeptarm. In 1613-14 *Sinte Annakapel*, sinds 1673 van de Verduldig Lijdende *Christus van Gembloux*.
- XXV. Sinds 1673 kapel van de *Zoete Naam Jezus*.

- XXVI. In 1673 kapel van *Sint-Amandus*, sedert 1809 van *Sint-Antonius*.
Kapel van de timmerlieden en schrijnwerkers.
- XXVII. Sedert 1673 kapel van *Sinte-Anna*.
- XXVIII. Kapel van de *HH. Crispijn en Crispianus* (1673) of van de schoenmakers. Sedert kort na 1821 kapel van de *Calvarie*.
- XXIX. Kapel van *Sint-Jan de Doper* (1673), doopkapel, sinds 1821 kapel van de *Calvarie*; naderhand bergplaats.

BIBLIOGRAFIE

- Bouwen door de eeuwen heen. Inventaris van het cultuurbezit in België - architectuur - deel 4 na - Stad Gent, p. 234-238.
- Dhanens Elisabeth: Inventaris van het kunstpatrimonium. Oost-Vlaanderen. Sint-Niklaaskerk - Gent. Gent 1960.
- De Potter Frans: Gent van de oudsten tijd tot heden, Gent - 1882-1901, deel 3, p. 163-308.
- De Potter André: Geïllustreerde gids van oud Gent, Tielt - 1983, p. 37.
- Deseyn Guido: Gids voor oud Gent, Antwerpen - 1984, p. 344.
- Van Overstraeten Jozef, Gerrits Jan: Gids voor Vlaanderen, Antwerpen 1985, p. 340.
- De Sint-Niklaaskerk te Gent. Geschiedenis - Iconografie - Restauratie, Gent - 1979.
- Werken aan de Sint-Niklaaskerk - Gent, Gent - 1983.
- Steels Michel: Gent in 1878, in: Ghendtsche Tydinghen 1982, nr. 1, p. 21.
- Huys Paul: De huizen rond de Sint-Niklaaskerk te Gent, in Ghendtsche Tydinghen 1982, nr. 2, p. 89-98.
- Inventaire Archéologique - Fiche nr. 64, in: Ghendtsche Tydinghen 1982, nr. 4, p. 187-191 (i.v.m. het Minjau-epitaaf)
- Vraag en antwoord (i.v.m. de stenen beelden op de Sint-Niklaastoren), in: Ghendtsche Tydinghen 1985, nr. 2, p. 112-114 en 1985, nr. 3, p. 182-183.

David MAES
('t vervolgt)

INVENTAIRE ARCHÉOLOGIQUE - FICHE NR. 7

Op 24 januari 1897 stelde Paul Bergmans in de rubriek "Drukken - Bibliotheek van de stad Gent, G.15 - XVe eeuw (1483)", in het Frans een fiche op over

Het eerste boek gedrukt in Gent

De eerste gekende Gentse druk is een uitgave van het Vredesverdrag, afgesloten in Atrecht op 23 december 1482, tussen Maximiliaan van Oostenrijk en de koning van Frankrijk.

Zoals het op volgende bladzijde afgebeelde colofon toont, werd hij op 8 april 1483 gemaakt door Arend de Keysere, wonende *delez le belfroy*, dat wil zeg-